

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:

Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predaj (Cassella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

NAROČNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto IX. — Štev. 17 (183)

UDINE, 16. - 31. OKTOBRA 1958

Izhaja vsakih 15 dni

Tragedija v Mažerolah

Zelo drago mora plačati Furlanska Slovenija rimesse, ki jih pošiljajo emigranti iz Francije, Belgije in Germanije ter drugih držav svojim družinam domov.

Vsi prav dobro vemo, koliko se je treba martrati in mučiti, da se spravi skupaj denar za rimeso.

Delo našega emigranta je težko in nevarno.

Delo našega emigranta je nezdravo, ker mora delati globoko pod zemljo in v hudi tli.

Delo našega emigranta je nevarno, tudi če dela v fabriki pri mašinah.

Ni samo delo nagobarno, nezdravo in težko. Težko je tudi življenje na sploh naših delavcev-emigrantov.

Pustiti mora družino in iti po svetu. Naši moški so sami v tujem svetu in živijo zato slabo. Ponavadi jih spi več skupaj v eni sobi. Le redki so, ki imajo družino s seboj. Hrana sicer ni slaba, toda draga in če hočeš nekaj prisparati, moraš sparati tudi pri hrani.

Od dela prihajajo trudni v svoja stanovanja in se jim ne ljubi preveč hoditi okoli. Navadno končajo v najbližjih bistrojih (francoskih osterijah) ali pa v nemških birhauzih.

Sobota je velik dan, ko ni treba vsaj večini iti na delo v nedeljo, takrat se piše, da se pozabi na delo, na skrbi, na težave.

Kot je pokazal tragični dogodek Fio-

renda Cenčiča iz Mažerol, moramo mi furlanski Slovenci še na drug poseben način drago plačevati rimesse, ki jih pošiljamo domov.

Polovica našega prebivalstva, polovica Furlanske Slovenije nima več družine, nima več družinskega življenja. Ali je to družinsko življenje, da eden dela in tiči vse dni, tisoč kilometrov proč od svoje družine, tisoč metrov globoko pod zemljo, zvečer pa, kadar je malo prost, pa sedi v bistroju in luča karte. Piše zato, ker je sam in ker mu je pišača edina tolažba, edina njegova družina. Ali je to družinsko življenje, da po drugi strani družina emigranta živi doma v stari vasi, v starih hišah in čaka na rimeso, da bi kupili v Cedadu, Vidmu in Centi, kar je potrebno in večkrat tudi kar ni potrebno za življenje? Tudi žene doma so na pol izgubljene brez moža in marsikje se kaj dogaja, kar se ne bi smelo.

V Mažerolah se je obrnilo tako, da je bila po sodbi ljudi žena kriva, da je tako žalostno končalo življenje revne slovenske družine. Največkrat pa je narobe, da puobi v tujini ne pridejo do družine, da poročeni možje zapravijo svoje družine. Še dobro je, da ne pride vse na dan, da se ne izve, kako emigrantsko življenje uničuje in ruši družine naših ljudi. Dosti solza in gorja se zgodi po naših družinah, o katerem nobeden ne ve. Ni treba, da se ravno zasveti nož v roki ljubosumnega moža. Gorja in bolečin je vseglah dosti.

Da družine propadajo, niso krive žene, niso krivi možje. Do tega mora priti, kadar polovica družin živi tisoč kilometrov stran drug od drugega. Emigrantsko delo, ki ne prenese samo balote, ki ti pade v rovu na glavo, silikozo in tuberkulozo v pljuča, slabo, povečano srce, invalidnost v mladih letih, popivanje v bistrojih in v nekaterih primerih tudi kup denarja doma. K emigrantskemu delu spada zraven tudi falimento tolikih družin. Če bi Cenčič, če bi tisoči naših Cenčičev, Matelič, Trinkov in Clementejev in tolikih drugih naših ljudi imela doma delo in zaslužek, ne bi šle njihove družine naražen. Kdo je kriv, kdo je držal roko Cenčiču, kdo je dal nož v roke Cenčiču, da ga je potisnil ženi v nezvesto srce? Kdo je nagnal njegovo mlado ženo, da je razdrla družinsko življenje? Krivi za to

(Nadaljevanje na 2. strani)

Affinchè la nostra voce non si spenga

Da poco il nostro «Matajura» è entrato nel nono anno di vita: otto anni — due sole parole — potranno sembrare pochi, e lo saranno anche rispetto ad altri giornali e periodici che vantano una più lunga durata; ma se si considera con quale ritmo veloce si susseguono gli avvenimenti da qualche decennio in qua, si dovrà riconoscere che un tale periodo di tempo è sufficiente a marcare indelebilmente i nostri ricordi, a segnare delle tappe importanti nel rapido fluire dei giorni e degli eventi, a mettere in controluce i successi conseguiti o gli insuccessi subiti.

Ciò vuol dire che è lecito, sulle soglie del nono anno, fare un bilancio, che potrà essere o apparire, a noi e ai nostri affezionati lettori, talvolta più che modesto, tall'altra abbastanza lusinghiero.

Chi ha seguito attentamente e con simpatia la nostra fatica non potrà, speriamo, negare, al di là delle inevitabili deficienze tecniche che sono strettamente connesse alla povertà dei nostri mezzi materiali — e che noi ben volentieri riconosciamo — non potrà negare, ripetiamo, che qualche cosa si è fatto, che qualche obiettivo importante — almeno per il nostro popolo — è stato raggiunto e che, tutto sommato, il bilancio è nettamente attivo.

A convincersene, basta considerare gli scopi che ci eravamo proposti all'inizio.

Mantenere vivo il culto della madre lingua, onorare le nostre tradizioni popolari che appunto nella lingua parlata e, vorremmo aggiungere, vissuta trovano la loro più genuina espressione, ricordare che dal nostro popolo si è fatto onore per carattere, dignità, operosità, ingegno: questi i motivi essenziali e più profondi della nostra opera.

Il resto, e cioè il notiziario utile alla vita di tutti i giorni, alla massa, ai nostri lavoratori, ed anche le informazioni sui fatti più importanti ed i commenti che il buon senso popolare e la coscienza ci dettano, sono un po' il contorno a ciò che prima mettevamo in risalto, quasi uno sviluppo o uno svolgimento utile per opportune meditazioni e confronti.

Naturalmente, come in tutte le cose, la riuscita dipende dalla quantità di buona volontà... e di mezzi finanziari.

La buona volontà è un ottimo punto di partenza, ma resta solo un punto di partenza, se al momento buono vengono a mancarle i mezzi adeguati alla prosecuzione dell'opera; perchè, ad un certo punto, il fattore «costo» s'impone in modo assoluto, nè valgono i sacrifici personali, o per lo meno essi sono e si rivelano insufficienti a vincerlo.

E' necessario, allora unirsi, in stretta solidarietà di intenti intorno a questo valido strumento di difesa e di diffusione della nostra cultura e delle nostre tradizioni in mezzo al nostro popolo, mal compreso e spesso ignorato nelle sue legittime aspirazioni.

Solidarietà, ecco, la parola giusta: nessuna iniziativa importante e veramente benefica può sortire effetto, se manchi la solidarietà degli amici e di coloro a beneficio dei quali l'iniziativa deve valere. Unire gli sforzi per fare di più e meglio, per progredire, in un mondo che progredisce, esso pure; leggere e diffondere il periodico tra i compatrioti; allargare la sua base finanziaria con gli abbonamenti, collaborare con la redazione, inviando corrispondenze; infine fare e promuovere sottoscrizioni, poichè il costo di una copia è sempre superiore al prezzo che se ne ricava.

Ognuno che sia conscio dell'importanza di questo periodico faccia il suo dovere, affinché la nostra voce non si spenga.

SKGZ koroškimi Slovincem

Izvršni odbor SKGZ je poslal pred dnevi koroškimi Slovincem solidarnostno pismo slovenske narodne manjšine v Italiji, ki ga tu v celoti objavljamo:

ZVEZA SLOVENSkih ORGANIZACIJ CELOVEC — Gasometergasse 10
NARODNI SVET KOROŠKIH SLOVENCEV

CELOVEC — Viktringer Ring 26

V trdem, stoletja trajajočem boju s svojimi močnimi in mogočnimi sosedi se je slovenski človek ohranil. V skozi več stoletij trajajočem žilavem boju si je slovensko ljudstvo izklesalo svojo narodno zavest in izoblikovalo svoje narodnostne pravice.

Na tej dolgi in trnjevi poti je slovenski narod srečaval sovražnike vseh vrst in velikosti. In je zmagal! Danes živi večina slovenskega naroda v svobodni državi. V narodno osvobodilni vojni si je ustvaril pogoje za enakopravnost z drugimi narodi na vseh področjih človeškega življenja in za boljše prihodnost tudi tistih njegovih delov, ki živijo kot etnične manjšine v sosednih državah.

Slovensko občestvo propoveduje in se živo zavzema in dejansko izvaja načela o mirnem sožitju z vsemi narodi in zlasti s svojimi mejaši.

So pa med njegovimi sosedi še vrste takih, ki izbojevane enakopravnosti ne bi hoteli priznati in kratiijo slovenskemu človeku njegove osnovne človečanske pravice.

Med taka zadržanja in dejanja spada v Avstriji ukrep koroškega deželnega glavarja, ki je septembra samovoljno, protizakonito in protustavno odpravil odredbo o dvojezičnem šolstvu, to se pravi ukinil obvezen pouk slovensčine v nižjih in višjih državnih osnovnih šolah v slovenskem področju Koroške. Koroški deželni glavar se je s takim postopanjem udal pritisku šovinističnih, narodnostno nestrpnih krogov avstrijskih Nemcev, katerim so pridobitve Slovencev v Avstriji trn v peti, in ki zaman potiskajo kolo zgodovine in dogodkov nazaj.

Slovenci, živeči izven matične domovine, smo si edini in enotni v obrambi osnovnih človečanskih in narodnostnih pravic. Udarec koroškimi Slovincem prizadene Slovence na Tržaškem, Goriškem in v Beneški Sloveniji.

Zato tudi mi izražamo svoje ogorčenje nad najnovejšim ukrepom koroškega deželnega glavarja v škodo naših rojakov v Avstriji. Sovinistični krogi na Koroškem naj vedo, da nismo in ne moremo biti ravnodušni spričo nezakonitosti in teptanja sprejetih obvez. Koroški Slovenci pa naj si bodo v svesti, da jim v teh težkih trenotkih stojimo ob strani in da trdno verujemo v zmago njihove pravične borbe, ki je tudi naša in da tudi mi ne bomo odnehali zagovarjati načela bratskega sožitja med narodi in zlasti s sosedi v duhu in v izvajanju enakopravnosti na socialnem, gospodarskem in kulturnem področju.

Vzdržite, koroški bratje, bodite si edini in enotni v vaši upravičeni in pravični borbi. Mi smo z vami!

SLOVENSKA KULTURNO - GOSPODARSKA ZVEZA.

Tajnik:

Mirko Kosmina

Predsednik:

dr. Jože Dekleva

Odgovor koroških bratov

Za solidarnostno izjavo Slovenske kulturno - gospodarske zveze koroškimi Slovincem zaradi ukinitve dvojezičnih šol se je Zveza slovenskih organizacij na Koroškem zahvalila z naslednjim pismom:

Za Vašo solidarnostno izjavo in Vaše živo spremljanje naše težke borbe za najosnovnejše pravice se Vam iskreno zahvaljujemo.

Brez dvoma sodi zadnji odlok predsednika koroškega šolskega sveta med najhujše udarce, ki jih je naše koroško slovensko ljudstvo doživelo v teku zgodovine. Toda koroški Slovenci smo premagali tudi že bolj nevarne poskuse izrinjanja slovenske govorice z domačih tal južne Koroške. Zato smo prepričani, da bomo v zavesti moralne pomoči vsega slovenskega občestva zdržali tudi proti tej najnovejši nakani nemških šovinističnih plasti.

Kar nas pa v trenutnem položaju najbolj prizadene, je dejstvo, da so — soditi po usodnem odloku — vsaj začasno v koroški manjšinski politiki preglasovali nacionalni nestrpnosti s svojo zastarelo nacionalistično miselnostjo dosežanje zagovornike naprednega načela mirnega sožitja med narodi in priznanja enakopravnosti vsakemu tudi najmanjšemu narodu. Prav zaradi tega se hočemo koroški Slovenci le še z večjo vnemo boriti za uveljavljanje teh načel, ker smo prepričani, da je to hkrati tudi najbolj uspešna borba za doseg in obrambo naših narodnostnih pravic.

Koroški Slovenci nečemo kloniti in ne bomo nikdar klonili, ker se zavedamo, da je pravica na naši strani in da je zato z nami celotni slovenski narod in ves pravični svet!

S ponovno zahvalo za Vašo solidarnostno izjavo v času, ko se, kakor so pokazale zadnje volitve, v najtežjih okolnostih tudi sami borite za osnovne človečanske in narodnostne pravice, Vam, primorski bratje, zagotavljam našo solidarnost in Vas pozdravljamo.

Naj živi strpno sožitje med narodi!

Naj živi bratska povezanost zamejskih Slovencev!

ZVEZA SLOVENSkih ORGANIZACIJ NA KOROŠKEM — CELOVEC

SPRAVLJENJE JABOLK V BENEŠKI SLOVENIJI. Letos je dobro obrodilo sadje tudi pri nas, zlasti jabolka, od katerih je znana »serka«. Žalobog pa naši kmetje od tega ne bodo imeli mnogo koristi, ker je zaradi konkurence iz drugih krajev in težavnega prvoza cena jabolk letos zelo nizka.

NEME

SPERANCA, KE NE SLA DOL PO VODI

Kar so začeli med Vizantom an Zavrhom jame kopati za prove djelati za vudati, če u je petroljo tu tjem kraju, judem iz Romandolja an Vizonta ne se odperla na velika šperanca: če to ne bo vero petrolja, no če jim almanakuj cjesto razširiti. A na žalost še tele bot so naši judje bli opečeni. Idejo za cjesto razširiti za morjeti makine von na Zavrh parpejati skuoz Vizont an Ramandol so zapustili an se decidili razširiti to cjesto, ki na vodi iz Kruož na Zavrh. Takoviš zavoj ščarsnega interesamenta naših komunskih poglavarjev smo zgubili no lje-po okažjon.

Mi tu Vizontu ve njemamo majedne nevidje pruot Brdu, ke e ljepo znou šrutati sve micicije, ke u ma z onorevoljem Ceccherinijem — podsekretar na »Ministero Lavori Pubblici, a no majō nam permetiti, ke ve povjedemo, ke ta decijon na nje jušta. Vizont to je popounoma zapuščena vas, ke fin donas na ni maj mjela nič od majednega, an cjesto, ke na vas veže z Nemami na koventa beti razširjena.

SV. PETER SLOVENOV

Gnoj od hiše, v hišo miserja

Kot je sigurno usjem znano, naši kraji njeso buohvje kaj rodovitni. Tarduō muormo djelati po gorskih brjegovih, da pardjelamo u jeseni tarkaj, da se moremo preživljati dva do tri mjesce u ljetu. Kar je dažeuno ljeto sevjede so pardjelki še buj majhni, ker dež odnese rodovitno zemjo an pokažejo se skalnata rebra. Tajšno izprano zemjo kor nimar zbuojševat s hljeuskim gnojem an drugim gnojili, ker zemja je en »daj - dama«, če ji ne daš, ti tud ona ne more dati.

Nimar smo mislili, da takale reči vjedo naši ljudje, a na žalost vidimo, da djelajo use drugače. Tele zadnje tjedne, ko po Furlaniji trosijo gnoj po njivah, ga par nas prodajajo, kot da bi ga naša zemlja ne nucala. Furlanski prekupčevauci parhajajo s kamjoni u naše vasi, da nakupijo gnoj za svoje že rodovitne njive. Plaćujejo ga po 100 lir na kvintal an potle ga naprej, tam okuol Akvileje an Cervignana, prodajajo kmetom za trikrat višji kup.

Če se izplača furlanskemu kmetu plačati 300 lir za en kvintal gnoj, še buj bi

Tragedija v Mažerolah

(Nadaljevanje s 1. strani)

so predvsem tisti, ki so prisilili naše ljudi, da so morali iskati kruh po svetu, u tujini. Ti, ki so vodili politiko u naših krajih, tisti, za katere smo dali naše vote in za katere bomo na žalost po naši neumnosti še dajali vote, ti so krivi, da delamo in se borimo za rimese, da zato umiramo od silikoze in tuberkuloze, da naši matrimoni, naše družine propadajo, da strašno drago plaćujemo življenje, ki ga nam dajejo rimese.

Naj si upa vreći kamen na Fiorenda, kdor ni kriv. Mi vsi smo krivi, da se to dogaja, ker dovoljujemo in trpimo, da naša Furlanska Slovenija propada ne samo zato, ker jo odnašajo povodnji, ker jo razrivažo hudourniki, ampak tudi zato, ker jemo kruh, kupljen iz emigrantskih rimes. Ta kruh je predrago plaćan, ker odnaša povodnej splošne korucione vse naše vaško in družinsko življenje.

Kot poznamo razmere pri nas, ki jih je prinesla emigracija, ni Cencič iz Mažerol zadnji, ki je obupal nad seboj, nad svojo družino. Vsak ne prime za nož, trpi pa le. Premnogi možje izgubijo svojo družino, premnoge žene svojega moža in otroke. Toda naj bo emigracija slaba ali dobra stvar, ni ne moremo iti mimo nje, se je ne moremo izogniti. Doma ne moremo živeti in moramo vzeti na svojo grbo dobre in še več slabih strani emigracije. Blagor tistim krajem, tistim narodom, katerim se ni treba potikati po svetu, ki niso pregnanci. Delajo doma, so zmeraj u krogu svojih družin in jim teče življenje u zdravju in miru. Mi pa moramo biti od danes do jutri, odvisni od vseh gospodarskih kriz u svetu in ne samo od domačih, odvisni od kapricov domače in tuje gospode, odvisne žene doma od tujih ljudi in moški u tujini odvisni od tujih padronov. In še tisto malo sreče, ki jo drago kupimo z žulji in nevarnostmi, ne obstane, ker nismo nikjer doma: ne u Furlanski Sloveniji, ne u Belgiji, ne u Franciji in ne u Germaniji.

Mi se borimo za stalno, zedinjeno, sigurno Furlansko Slovenijo, ki ne bo žive-la pregnana po svetu!

GRMEK

Zahteve naših ljudi

S telim dopisom bi rad razluožu situacijo komunā Grmek, da bojo vsi imjeli pred sabo jasno sliko u kajšnih kondicijonah živimo an kajšne potrebe imamo. Troštam se, da bojo »autoritā« uzele na znanje mojo obrazložitev (descrizione) an da bojo dale tud našemu komunu ekonomsko pomuoč, ki so nam večkrat objubile. Naj bi ta moj dopis paršu pred oči tud furlanskim parlamentarcem, ki dostikrat ignorirajo naše stanje, ker se ne utegnejo osebno interesirati za naše probleme.

Pred nedaunim sem imeu priliko (oka-

žjon) govoriti z onorevoljem Vittorio Marangoni iz Vidma an me je z velikim zanimanjem poslušal, kar sem mu pravu o situaciji našega komunē. Ob koncu mojega pripovedovanja mi je svetoval naj mu vse tuō, kar sem mu povjedu, napišem, da bo imeu use tiste ekonomske podatke nimar par rokah an da bo mogu ob priliki na podlagi tjeih intervenirati u Rimu. Pametno mi je svetoval, saj ne more človek, ki rapreženta takuō velik teritorij, kot je Furlanija an ki muora bit pet dni u tjednu u Parlamentu, osebno konstatirati kajšno je ekonomsko stanje usakega komunā an katjerih pomoči je narbuj potreban. Naša dužnost je zatuō, da usi pomagamo našim raprežentantom u Parlamentu, če čemō, de bojo oni s svojimi intervencijami partiskali na governo, de bomo paršli do kajšne pomoči.

Grmeški komun leži na koncu Rečanske doline u brjegéh. Ves teritorij meri 1.633 hektarjev, ki je takole razdeljen po kulturah:

Orna zemja	10%
Travniki an pašniki	65%
Gozdovi	18%
Nerodovitna zemja	7%

Po podatkih zadnjega ljudskega štetja ima komun Grmek 1.731 prebivalcev (abitanti), ki sestavljajo 320 družin. Od tjeih jih je 520 proč od duoma: 70 u notranjosti Italije an 450 na juškem.

Pardjelki naših zemljišč so približno teli:

Pšenica	qt 420
Sirak	qt 1.900
Krompir	qt 4.000
Sadje	qt 1.200
Seno	qt 28.000
Vino	qt. 600

Redimo 640 glav goveje živine (350 krav an 290 jenic an telet). Ljetna produkcija mljeka je okuol 6.100 kvintalu.

Usako ljeto ljudje našega komunē plaćujejo 12.750.000 lir državneza an 5.700.000 komunškega davka. U parve spada predjal, prepis dediščin itd.), u druge pa družinski davek (tassa famiglia), trošarinški davki, davki na živino itd.

Druhig entrat par nas ni, če izključimo pošiljke (rimesse) naših emigrantov. Torej lahko usakdo vidi, da s tjem, kar nam nudi naša zemja, ni mogoče živjeti več kot 6 mjescu na ljeto, sevjede če živimo skromno.

Parva pomuoč našim ljudem naj bi bila, da bi jih popounoma oprostil plaćevanja davkov, ker jih ne morejo plaćevati s tjem, kar nudi naša zemja. Sramota je, da muorajo naši ljudje emigrirati u Francijo, Švico, Belgijo an druge države, da zaslužijo za živjet ostalih 6 mjescu an za plaćati takse. A.S.

Op. ur. Zahvaljujemo se dovisniku A.S. za zanimivo obrazložitev gospodarskega stanja grmeškega komunā in mu obljubljamo, da bomo dopis prevedeli u italijansko in ga dostavili poslancu Marangoniju.

Naj bi prišli do take zamisli tudi drugi iz raznih krajev naše dežele, vse bo poma-

galo, ker če ne prosimo, nam ne bo nikoli dano. Na žalost komunski poglavarji naših krajev spijo, čeprav bi bila njihova dolžnost zanimati se za probleme svojih občanon.

SREDNJE

ALDO FLORJANČIĆ UMRU U BELGIJI

Zvjedali smo žalostno novico, da se je u Belgiji smartno ponesrečē naš vaščan 21 ljetni Aldo Florjančić. Mladi puob se je peju iz djela pruot svojemju kvartirju z motocikletu an se še ne vje kakuō je paršlo, da je zavozu iz cjesto an se ubu. Florjančić je šu u Belgijo s trebuchom za kruhom pred nedoužim časom an je djelū u Liegi kot minator. S poštenim djelom si je teu ustvarit ljeušo bodočnost, a nesreča je prekrizala njegove račune.

Venčpart naših emigrantju djela u belgijskih minjerah an Florjančić je že ta deveti djeluc, ki je tam pustu svoje življenje. Žlahta rankega puoba bo najbrže čala prepejat truplo damu, da bo počivalo na domači zemji.

SOVODNJE

Trideset odstuo naših ljudi na juškem

Naš komun je eden tistih, ki ima največ ljudi po svjetu, če pomislimo, da jih je u emigraciji kar 620 od 2.077 ljudi. Izračunali smo, da jih je okuoli 270 na sezonskim (stagionale) djelju u Franciji an Švici, okuoli 200 jih je šlo za več ljet u eštero (venčpart djelajo u minjerah) an kajšnih 150 je emigriralo za stalno. Iz tjeih podatku vidimo, da je proč od duoma kar 30% celotnega prebivalstva, tuō se pravi narbuošē djelovne moči. Doma darže ekonomijo pokonci venčpart ženske an s pomoćju denarja, ki ga pošijajo damu emigranti (rimesse) najemajo djelouno silo. Puoštni oficijih je nimar povan žena, saj njihovi možje, sinovje an hčere pridno pošijajo damu paršparan denar. Čeglih je po svjetu drago živjenje, so lanko ljeto pošijali damu preko bank an puošť okuol 125 milijonu lir, precej so parnesli pa tud s sabo, kar so se varnil na zimo damu.

Čeglih je tarkaj naših ljudi po svjetu, ima naš komun usedno še okuol 100 brezposelnih (disoccupati). Tud tisti bi šli radi u svjet za kruhom, a nekatjeri so boljehni, drugi brez kontrata ali pa preveč stari, ker tam nucajo samo mlade. Hvala emigraciji, da večini našim ljudem ne kor tarpeti lakote an zatuō je tem venči obup (disperazione), kar berejo u žornalih, da na juškem odpušćajo (licenziano) djeluce. Kaj bo jutri, če se tuō rjes zgo-di?

CEDAD

NESREČA NE POČIVA

Severino Tomasino iz Subida je muoru iti u špitau, ker ga je njekšan vaščan med kregom u oštariju udaru s pestjo po obrazu an mu poškodovu oko.

Leo Di Gaspero iz Fojde si je par stiskanju grozdja poškodovu roko an so mu muorli u špitau odrjezati en parst. Ozdravu bo u adnim mjescu.

Puoštar Jožef Zaniti iz Filipana se je zvarniu ponoči z mo ornim vozilom, ker ni imeu luči, an si zlomu rebra an uša-

PODUTANĀ: Rudimentalna stiskalnica jabolk za mošt

Praprotno v Idrijski dolini

DOBRA IDEJA KOMUNSKIH MOŽ

Zvjedali smo, da se je naš komun začēu interesirati za dobit posojilo 30 milijonu lir za razširiti an asfaltirati cjesto, ki vodi iz Praprotnega u Podrskije. Če bojo dosegli to posojilo, se bo moglo napraviti zarjes ljepo djelo an bi čisto drugače izgledala Idrijska dolina, ki se donas zdi zapuščena. Če bojo popravili tud cjesto, ki peje iz Oborē na Staro goro, bi Praprotno an Idrijska dolina lahko postali turistično zlo važni, ker bi ljudje iz Goriškega an Tržaškega, ki hodijo k svetišču šli po tej poti namjesto okuoli Cedada. Na Staro Goro hodi usako nedeljo na tauženje turistov. Sevveda bi se muoru naš komun lošti dakordo tud k komunī Dolenje an Krmin za asfaltirat cjesto, ki veže Praprotno s Sv. Andratom skuoz Dolenje an takuō bi bila usa cjestna mrježa, ki veže našo dolino z Gorico an Trstom, u dobrem stanju.

Stroški za popraviti cjesto Oborče Staro gora bi znašali približno 15 milijonu lir, kar imamo trošt, da jih bo komun lahko ušafu kot za asfaltirat tisto, ki peje u Podrskije.

UTONU JE U IDRJIĆI

Pretekli tjedan so ušafali u reki Idrićji par Pojanah utopijeno truplo 31 ljetnega cjestarja Fiorenza Duri iz Praprotnega. Po daljšem raziskavanju so konstataral, de je možu najbrže paršlo slabo med potjo, kar je šu na djelo an de je zavoj tega padu u vodo.

fu še druge poškodbe po telesu. Zdraviti se bo muoru mjesac dni. Tud motorno vozilo je zlo poškodovano.

Lucijan Di Leonardo iz Rezije si je zlomu čampno nogo, kar je sjeku u gozdu njekšno drevo. Ker je bluō nagobarno, da ga drevo zmečka, je skoču u naglici na drug kraj an je takuō nerodno padu, de je paršlo do nesreče. Zdraviti se bo muoru dva mjesca.

Stiriletini Renzo Di Lenardo iz Osojan je med igranjem padu an si zlomu levo lice. Zdravi se u videmskem špitau.

Sedemdesetljetno Jožefo Jurman iz Praprotnega je povozu njek automobil, kar je šla damu iz čedādškega lrga. Par nesreči je ušafala žena poškodno na rami an se bo muorla zdraviti mjesac dni.

Alojz Bordon iz Bordonov si je par djelju zlomu desno nogo an se bo muoru zdraviti 40 dni.

Dominik Kos (Paut) iz Ramandolja je padu u vinogradu med trgativjo an si močno poškodovu levo oko an glavo. Zdravi se u videmskem špitau.

Usjem ponesrećencem želimo, da bi preca ozdravili.

TAJPANA

ZA FORESTIRJE TO JE, ZA NAŠE PA NE

Spet so se odperla urata od škuol an zatuō to se to zadnje čase po famejah čekara pogosto o škuolah. Tu već škuol so paršli ljetos novi maestrinji, kar to nje za se marjevati, saj no uče par nas škuožej simpri »suplentia« an zatuō no se večkrat kambjuvajo še med ljetom učenja. Smo nardili kont, ke no uče tu škuolah našega komunā 11 majštrina an od usjeih tjeih to je koj dan sam domačin, seben ke to so trije naših majštru, ke no čakajo žej več ljet za mjeti puošť. Zlo žalostno to je tuō, ke ne muorejo naši mejštrinji brez puošť hledati mejštrene, ke no parhajajo h nam od delē iz Vidma, Gorice an parfin taz Napoli, za učiti tu naših škuolah, njih domande za mjeti puošť no pa leže zametane po birokratskih oficijih.

Po naši pameti no bi muorli mjeti domači majštrinji dirit učiti tu naših škuolah, ne koj zatuō, ke so domači, ma še zatuō, ke no najljeušē poznajo karakter naših otrok. So nekatere majštrinji, ke no se uozijo usaki dan do škuole z motocikletu ali kerjero an zatuō dostikrat no ne nančej pridejo zavoj slabega timpa an to se kapi, ke ta par tjem no tarpē par učenju naši otroci.

Proveditorat od škuol u bi muoru uzeti provedimente za rešiti ta problem. U parvem naj bi dali okupacijon domačinom an šele potēm tjem iz drugih krajeu. Naj bi vjedale autoritati, ke ta par nas to nančej nje lokalno, de bi mogli u njih stari majštrinji an zatuō no se muorejo a datati po famejah tej ke no morejo. To se kapi, ke no bi muorli se storti indavant za tole rječ še naši komunski poglavarji, če to jim zarjes stoji par sarcu, ke no se naučita taljan njih otroci. Mi smo parerja, ke u če ljeušē učiti naše otrokē dan domači majštro, koj dan forest.

I NOSTRI GRANDI UOMINI

Francesco Musoni

Francesco Musoni è un illustre figlio della nostra terra. Si può dire che non ci fu paese, monte, fiume, pietra sopra la sua terra e sotto la sua terra, uso e costume che egli non abbia conosciuto, amato ed esaltato con la sua profonda mente di scienziato e cuore di appassionato.

Egli, insieme a pochi altri, fu colui che forse meglio illustrò e fece conoscere la nostra terra mettendo in chiaro i suoi aspetti fisici, etnici, economici e politici.

Nacque il 21 novembre 1864 a Sorzento presso S. Pietro al Natosone. La sua aperta ed acuta intelligenza lo portò presto, dopo le scuole medie superiori, all'università di Padova ove si laureò, in belle lettere, con lode, all'età di 24 anni, e cioè nel 1888. Svolse il suo insegnamento all'Istituto tecnico di Palermo; poi venne nel 1893 a Udine, all'Istituto tecnico «Zanon». Nel 1923 divenne il primo preside del liceo scientifico di Udine, per poi ritornare, sempre in qualità di preside allo «Zanon».

Per i suoi innumerevoli lavori scientifici, fu libero docente all'Università di Padova e nominato docente straordinario all'Ateneo di Palermo. Tuttavia egli preferì la sua terra, ove tornò per rimanervi, per studiarla e conoscerla sempre meglio. Morì a Udine il 18 ottobre 1926.

Egli venne alla sua geografia dalla facoltà di lettere, come per vocazione spontanea e originaria.

Egli fu discepolo del grande geografo friulano Giovanni Marinelli che già da un decennio occupava la cattedra universitaria acquistandosi fama di insigne scienziato e valente maestro. Il Musoni fu, fra i primi scolari del Marinelli, il maggiore tra quelli del suo magistero. La venerazione per il Marinelli da parte del Musoni appare dal fatto che il Liceo scientifico di Udine fu intitolato al suo nome principalmente per volere del discepolo Musoni.

Sin dai primi studi del Musoni appare chiaro il suo interessamento per questioni storiche, geografiche, etnografiche e folkloristiche della sua terra. Lo attraggono sin dal principio le ricerche sulla vita degli Sloveni della sua terra. Ecco una serie di lavori sugli Sloveni, ed anche qualche studio di maggiore ambito, come la comunicazione fatta nel 1895 al congresso Geografico di Roma «sulle condizioni economiche, sociali e politiche degli Sloveni in Italia».

Da questa ricerca sugli Sloveni, doveva naturalmente il Musoni, che possedeva una solida conoscenza delle lingue slave, essere condotto ad occuparsi anche del più vasto mondo vivente oltre i nostri confini politici; vogliamo alludere degli Slavi balcanici, nostri fratelli. Già nel 1894 risale un suo scritto sulla «Macedonia e la questione d'oriente». Da allora in poi, in oltrepici occasioni, non mancò di portare un contributo alla conoscenza dei problemi geografici e specialmente antropogeografici della penisola balcanica. Egli seguì con vigile e costante attenzione i progressi degli studi che all'estero si facevano su questi problemi, segnalando le pubblicazioni più notevoli delle quali difficilmente potevano aver notizia quanti ignoravano le lingue slave. Si fe-

ce propagandista della necessità di studiare anche in Italia la cultura dei popoli slavi. Da allora egli acquistò sempre più chiara fama di studioso di problemi etnografici ed antropogeografici della Balcania, di alcuni dei quali egli fu certamente il migliore conoscitore, come afferma l'italiano Roberto Almagià uno

FRANCESCO MUSONI

dei maggiori geografi italiani del nostro tempo.

Ma nella Slavia Friulana e nel Friuli così vari negli aspetti del suolo come nella vita dei suoi abitanti altri fenomeni attiravano la sua indagine. Dopo il 1900 incominciano le osservazioni sul regime dei fiumi superficiali e sotterranei, le ricerche su forme e fenomeni carsici. Nel 1904 fondò il periodico «Il mondo sotterraneo» che accoglieva i frutti dell'attività del «Circolo Speleologico e idrologico Friulano» da lui stesso costituito a Udine. In questo periodico egli pubblicò vari studi come «Il lago di S. Daniele» illustrazioni di grotte come la «Velika Jama», studi sulle sorgenti della Val Natosone e della Pojana.

Dal 1908 fino alla guerra mondiale il Musoni si propose un lavoro organico non soltanto nella sua terra natia, la Slavia Friulana, ma su tutto il Friuli. Ma questa monografia non fu portata a termine; tuttavia i saggi che ci lasciò sono molto importanti e completi. Alludiamo per primo alle «Sedi umane nel bacino medio del Natosone». Agli «Studi antropogeografici sulle Prealpi Giulie» (pubblicato in Guida delle Prealpi Giulie).

Nel 1916 pubblicò «La nazione Slovena e l'attuale momento politico», nel 1919 «Gli Sloveni». Sono questi i migliori lavori che possediamo sul nostro popolo, considerate nel loro quadro geografico.

Sopravvenuta l'invasione austriaca che lo spogliò quasi da ogni cosa, della sua casa, dei suoi libri, dei suoi manoscritti, profugo a Firenze, non cessò di coltivare i suoi studi. Tornato a Udine, prese ad occuparsi di questioni geografiche nel nuovo assetto politico determinatosi alla fine della prima guerra mondiale, e più di tutto lo attraggono, com'era naturale, le vicende del nuovo stato Jugoslavo. Al

proposito scrisse la monografia «Jugoslavia» (1923), lavoro compiuto dal punto di vista fisico, demografico, etnico ed economico.

Il Musoni si distinse però anche in opere che escono dal puro ambiente locale e famosi sono i suoi lavori sui popoli «Pinesiani e micronesiani», per l'opera «I popoli del Mondo» che ebbe vari collaboratori.

Contribuì all'iniziativa della formazione del «Grande Atlante Internazionale» del Touring Club Italiano, sollecitato da Olinio Marinelli che si era assunto la direzione, e sarebbe stato disposto a collaborare con la «Enciclopedia Italiana», di cui fu affidata la direzione a Roberto Almagià, se non l'avesse colto la morte.

Questa, dunque, in breve, la vita intensa di questo studioso figlio della Slavia Friulana. Queste anche, in breve, le principali opere che lo resero famoso. Ma negli intermezzi tra le grandi sue fatiche, trovarono posto anche innumerevoli lavoretti fatti esclusivamente sulla nostra gente, sulla nostra terra e sulla nostra storia. Non è qui tempo e luogo di elencarle tutte; basti ricordare «Usi e costumi degli Sloveni Veneti», la Resia e i Resiani, I nomi locali e l'elemento slavo in Friuli, Fra gli Sloveni di Montefosca (Carni vrh); tutti lavori che servono meglio a dimostrare la nostra condizione di minoranza etnica, a meglio farci distinguere per porre a punto il problema di fronte allo stato italiano. Perciò dobbiamo grande riconoscenza a questo nostro insigne scienziato che seppe con la sua opera, tanto amare ed onorare la Slavia Friulana, sua terra natale.

JOSIP MURN-ALEKSANDROV:

Rožica

*Kje si bilo, sonce zlato,
da zgrešilo si nebo,
nisi zemlje obsijalo,
me pustilo tak samo?*

*Kje, oj kje si se mučilo,
ne me prej pozdravilo?
Biserov iz hladne rose
nisi mi napravilo?*

*Hladna rosa se v ledeno
slano spremenila je,
a ta slana, sonce zlato,
ah, me umorila je...*

Največja in najtežja knjiga

Knjige so znane že iz davnih časov, zdaj po izhajajo po svetu v velikanski nakladi. Prizadevni statistiki je navzlic območnemu gradivu uspelo izločiti iz množice tiste knjige, ki bi jim upravičeno lahko rekli rekorderji.

Po splošnem mnenju velja za najstarejšo knjigo na svetu sveženj papirusov, ki so jih našli v stari egiptovski grobnici in izvirajo iz leta 3350 pred našim štetjem. Te zvitke zdaj hrani pariška narodna knjižnica. Prvo znano knjigo je našel francoski arheolog Prisse d'Avennes. Po njem so zvitki tudi dobili ime »Prissovo papirus«.

Največja knjiga na svetu je dolga 190, široka pa 90 cm. To je anatomski atlas, ki so ga izdali v dvajsetih letih prejšnjega stoletja v Avstriji.

Najmanjša tiskana knjiga zavzema

Furlanščina in slovenščina

Prof. Gianfranco d'Aronco je pisal dne 23.IX.1958 listu »Messaggero Veneto« pismo glede deželne avtonomije in pouka v šolah. Z začudenjem je prof. d'Aronco opazil, da v projektu statuta za novo deželo Furlanija-Juljska krajina, ki ga je sestavila večinska (demokratska) stranka, ni predvideno, da bi imela nova dežela tudi zakonodajno pravico glede pouka v osnovnih in srednjih šolah.

Nova dežela bi morala imeti, po mnenju prof. D'Aronca, zakonodajno pravico zato, da bi izdajala takšne obrobne in pomožne ukrepe kot jih narekuje »navzočnost stoletnega jezika (furlanščine), ki je na splošno razširjen v Furlaniji poleg italijanskega jezika«. »Z didaktičnega gledišča je nevzdržno in pravzaprav absurdno, zahtevati, da bi otrok pri šestih letih, kateri je navajen furlanščine, kar naenkrat govoril italijanski jezik in da bi pri tem pustili ob strani tisti jezik, ki se ga je naučil na materinih kolenih. Nikakor ni res, da se furlanski dečki nečejo učiti italijanske gramatike in sintakse. Krivi smo mi, ki preveč zahtevamo. Ni lahko zamenjati gramatiko in sintakso nekega jezika, ki smo se je naučili naravnim potom, z gramatiko in sintakso nekega drugega jezika, ki je znatno drugačen.« Štiri že obstoječe dežele: Trentin, Dolina Aosta, Sardinija in Sicilija imajo zakonodajno pravico glede pouka v šolah. Čemu ne bi imela te iste pravice tudi nova dežela Furlanija-Juljska krajina? Prof. D'Aronco ne more verjeti, da sploh obstoji kje kak Furlan, ki bi smatral svoj jezik za dialekt, kateremu naj bi bilo usojeno, da ga bodo samo še nekoliko let govorili preprosti furlanski ljudje.

Mi furlanski Slovenci se popolnoma strinjamo s prof. D'Aroncom, da mora imeti nova dežela Furlanija-Juljska krajina določeno zakonodajno pravico glede pouka v osnovnih in srednjih šolah. V italijanski Ustavi je posebno ustavno določilo glede ustanovitve nove dežele Furlanija-Juljska krajina prav zaradi narodnih manjšin, ki žive na ozemlju nove dežele in ki morajo biti po čl. 6 Ustave zaščitene s posebnimi odredbami. Kako naj bodo pa zaščitene, če pa deže-

la ne bi imela zakonodajne pravice za izdajanje zakonov, ki bi narodne manjšine šteli na enem izmed za narodne manjšine najbolj življenjskem področju, na šolskem polju. To kar se izvaja že v drugih deželah, zlasti v Tridentinski, se mora izvajati tudi v deželi Furlanija-Juljska krajina.

Popolnoma razumemo Furlane, da pričakujejo od nove dežele, da bo imela zakonodajno pravico in noč, vzeti v zaščito furlanski jezik, ki je bil prav v Videmski provinci, kjer govori ogromna večina prebivalstva furlanski, ne samo zapostavljen, temveč kratkoma vržen iz občinskih in provincialnih uradov, iz cerkve in vseh javnih institucij. Isti la-dinski neolatinski jezik kot furlanščina je uradni jezik v Svici v kantonu Graubünden-Grigioni in v Južnem Tirolo, pa čeravno je teh Ladincev desetkrat manj kot Furlanov.

Dnevno, leto za letom opazujemo, kako mučijo ne samo naše slovenske otroke po šolah Furlanske Slovenije, temveč delajo isto s furlanskimi otroki. Furlanščina, ki jo govorijo otroci pri šestih letih, ko stopijo v prvi razred popolnoma italijanske šole, je zelo različna od italijanske. Mučijo uboge furlanske otroke, ko jim s papagajskim ponavljanjem vte-pajo v glavo posamezne italijanske besede in pesnice. Rezultati takšnega pedagoškega nasilja ne morejo biti dobri, so nasprotno slabi, precej slabši, kot v krajih z beneškim dialektom v naši deželi. Ali ne bi raje s pomožnim poukom furlanščine po nekoliko ur na teden v vseh razredih osnovne šole dosegli neprimerno trdnjše znanje italijanskega jezika, hkrati pa ohranili znanje materinega furlanskega jezika in s tem končno dali priznanje zvestobi furlanskega ljudstva.

Mi furlanski Slovenci imamo v Videmski provinci prav isti nerešen problem, ki želimo, da ga reši nova dežela. Nikdar se ne bomo naveličali ponavljati, zmeraj bomo zahtevali, da se v krajih, kjer prebivajo furlanski Slovenci, spremeni sedanji nepedagoški sistem. Želimo, da se naši otroci res naučijo perfektno italijanščine, in ne kakor do sedaj, ko ne znajo po petih letih osnovne šole napisati navadnega pisma, in morajo komaj nekaj s težavo prebrati. Zato pa na žalost vidimo, da ne pridejo naši otroci v Italijo nikakor naprej v življenju. Še prav v bližnjih mestih, v Čedadu in Vidnu ne dobijo naši puobi nobene poštene službe, ker ne znajo perfektno italijanski. Toda kako naj se naši otroci naučijo italijanski, ko pa morajo naši paglavci v prvem razredu pri komaj šestih letih poslušati samo italijanske besede, ki jih še ne razumejo. Vsakdo ve, celo vsi šolski inšpektorji ter višji šolski funkcionarji na šolskem proveditoratu v Vidnu vedo, da to, kar se dela na šolah v Furlanski Sloveniji, ni pravilen pouk s pedagoškega stališča. Otroka, ki je zrasel na materinih kolenih v slovenskem narečju naših krajev, ne moreš pitati samo z laškimi besedami, samo z italijanskim jezikom, ki je popolnoma različen od slovenskega narečja šolskih otrok.

(Nadaljevanje sledi)

FRANCE BEVK:

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

Cedermaca so obhajali mešani občutki divjega poguma in plahosti, čudno ga je spreletevalo po telesu. Ni se mogel odločiti v enem samem trenutku. Rad bi bil ostal, sklical vso vas in se pred očmi vseh dal odpeljati. Ne prostovoljno; ne prej, da bi ga utegnili kot hudodelca. Pa se je zbal posledic. Ne zase, za druge. Kaj je rekel Birtič? Da ga ne pustijo odpeljati. Kaj se lahko zgodi? A kaj, če Dobeagne? Kam? Za koliko časa? Od stiske je čutil vročino po telesu.

»Nikamor ne pojdem!« je rekel. »Tu sem, tu tudi ostanem.«

»Nikarte, gospodi!« mu je Birtič vroče drigovarjal. »Bog ve, kaj lahko nastane. Za zdaj se skrjete. Ko se vse poleže, se boste vrnili. Saj to ne more večno trajati.«

Moža je bila sama treznost. Tvegal je, da ga je opozoril, a preveč se ni maral izpostavljati... Cedermac je sklonil glavo, kakor da so mu težke misli ko skala tekla na pleča. Globoko je vzdihnil in zopet dvignil obraz.

»Pojdeme, je rekel zamolklo. »Ne bojte se, nihče me ne najde.«

Dal mu je roko. Mož je že izgubil čez

15. stal je in se s tesnim občutkom ozrl po sobi. »Saj se vrnem«, je pomislil v tolažbo. In Katina? Imela je trdno spanje, v nočeh se zlepa ni kdaj prebudila. Ali naj jo pokliče in ji pove? Ne bi bilo konca solza in stokanja. Saj mu tako ne more pomagati.

Med tihim šepetanjem očenaša je odšel po stopnicah in stopil na dvorišče. Da bi ne delal nepotrebnega šuma, ni zaklenil vrat za seboj. Odšel je čez vrt, preplezal zid in padel na stezo, ki je vodila preko obronka nad vasjo. Veter je še zmeraj gnal oblake čez nebo. Mesec je bil medtem splaval že precej visoko, vrhunci gora so se zdeli višji kot druge kratki. Vrh Matajurja je bil zabrisan v mesečini, kakor da je pokrit z meglico. Ponekod so ležale temne sence, kakor da se odpirajo globoki prepadi.

Plazil se je med njivami, vrtovi in vinogradi. Ni prav zaupal stezi, nekaj časa je blodil kar na celo po suhi travi med kostanji in grmovjem. Nič več ni občutil strahu; obhajalo ga je čudno, nepredelljivo čustvo.

Prešel je grapo, tedaj je zopet našel stezo, ki se je v vikalicah vzpenjala po bregu. Pot ga je bila izmučila, sedel je na skalo. Odpočival je in gledal na vas, na pokrajino v mesečini. Pod njim se je raztezal z grmovjem porasel breg, ki je padal do drage. Med grmovjem se je ko-

malodušje je trajalo le nekaj minut. Občutki so se mu menjavali naglo kot aprilsko vreme. Porodil se mu je čisto jasen načrt. Pojde, da, pojde, a se ne bo potikal po cestah in samotah kot izgubljen cucek. Pred ljudi bo stopil in se branil, dokler je svoboden. Če bo branil sebe, bo branil tudi Njega.

Naglo se je dvignil in pogledal skozi okno. Vas je bila mirna, tiha, temna, le pri Vancu je še gorela luč. Naglo, tresoč se po vsem telesu se je odpravil na pot. S seboj je vzel le nekaj denarja. Po-

maj razločil klanec, ki je v rahli vijugi vodil v vas. Poslušnil je v govorjenje in korake, v glasove, ki so prihajali od spodaj. Ponj gredo! Kakor da do tega trenutka ni zatrdno verjel. Obšla ga je jezuka; zgrabil je kamen, ki ga je otipal poleg sebe, in dvignil roko, da bi ga zalučal. Zabohotelo se mu je, da bi se krvavo porogčeval iz njih in jim zaklical nekaj porogčevalnih besed. Pa jih je zadržal. Obhajal ga je občutek radosti in zmagoslavja. To bodo zijali!

Šel je dalje, dosegel uglajeno stezo, ki je vodila v Krnico. Tedaj se je blagroval, da je mati že v grobu. Prihranjena ji je bridkost. Čutil se je svobodnejšega; zdaj mu ni bilo več toliko mar, kaj se z njim zgodi... Pogreznjen v občutke in misli je hodil naglo, kljub hladni sapi mu je pot oblivlalo telo. Zdal pa zdaj se je prestrašil odmeva lastnih korakov, da se je plaho ozrl. Ali niso morda za njim? Bil je sam v prostrani samoti.

Slednjič je došel v Krnico. Po klanecu med spečimi hišami je hodil tiho, da bi ne budil psov. Stopil je na dvorišče domače hiše, se s hrptom uprl na deblo lipe in s potišanim glasom klical brata.

»Bepac, Bepac!«

Na mostovž je priletel pesek, tedaj se je brat prikazal le za silo oblečen in se začuden oziral po dvorišču.

»Kdo je? Kaj je?«

»Jaz sem, Bepac. Obleci se, da me spremiš. Drugih ne budi...«

»Kaj pa je?« Brat je bil ves trd od začudenja. »Kaj se je zgodilo?«

»Bežati moram. Odnati me hočejo, pa rajši bežim.«

»Sam Bog! Pa bi pri nas ostal. Pri nas ostani!«

»Ne, ne! Kaj si brez glave? Tu bi me najprej iskali.«

»Kam pa si namenjen?«

»V Videm. Ti že po poti povem. Mudi se. Samo da pridem do Čedada... Po stranskih poteh se razume; ti jih bolje poznaš...«

Bepac ni več ugovarjal. Ves zavzet se je naglo napravil, čez nekaj minut sta tiho zapustila vas.

Cedermac je opazoval brata. Bil je krepek stavec, a zdaj, se je zdelo, so se tudi njemu usločila ramena. Močlal je, kakor da ne najde besed, ako tudi mu je sto vprašanj prihajalo na jezik. Cedermaca je obšla nova tegoba. Spomnil se je noči, ko sta s Katino nesla katekizme v cerkev svetega Mihaela. Donu Jeremiji se je hotel stokrat opravičiti, a je vselej zamolčal. Če pride na dan, saj je živ in bo pričeval... Tista noč se ga je bila globoko dojmila, vendar je bila le senca te noči, ko mora bežati kakor prvi kristjani pred preganjalci. Ali je mar krivoverec? Ali so krive vere tisti, ki ga preganjajo?

Jabolka do spomladi

Letos se jabolka slabo držijo, zlasti je senske in zgodnje zimske sorte. Največ jih zgine, in to od 1 do 20 odstotkov v jeseni do srede novembra, nakar gnitje preneha, ko nastopi mraz okoli 0 stopinj Celzija. Nekoliko bolj občutljive sorte jabolk poznamo: harbertova reneta, razni ramburi (funtnice), zlata pramena, voščence, razni kosmači, belfier in drugi. Boljša, trpežnejša jabolka pa so: tafeljček, bojcovo, krivi pecelj, jonatan, cantario, carjevič, bobovec, mošanjecelj, pogarčari, šampanjska reneta in nekatere pozne lokalne sorte kot rdeči železnikar, zmike ali trdike in druge.

Spomladi, ko sadja primanjkuje, ko smo v glavnem še izčrpali vso zalogo, pridejo prav vse sorte. Prav zaradi tega moramo poskrbeti, da v jeseni in čez zimo ohranimo čim več jabolk, zato pa je potrebna dobra shramba. Idealna shramba za shranjevanje zimskega sadja je hladen, čist in zračen prostor. Preden sadje odberemo za zimo, ga moramo sortirati in imeti v prostoru, kjer ne kurimo, kjer ni nikakih vonjav, saj se jabolka za vonjave zelo občutljiva in se jih hitro navzamejo. Zelo slabo bomo ohranili jabolka v prostoru, ki bo imel 10 stopinj Celzija, prav tako, če jih bomo shranili na prepihu, soncu ali na kupu. Preden se začne mraz, jih imamo položene na policah, v raznih predalih, potem pa jih zložimo v zaboje, lahko tudi v več legah, in šele ko nastopi zima, jih zavarujemo proti mrazu. Jabolka nikdar ne hranimo v toplih jedilnih shrambah, med okni na sončnih straneh, kakor je

Kako moramo ravnati z moštom med vrenjem

Poudarjamo, da je treba pri vrenju predvsem paziti na toploto, ki ne sme biti prenizka in ne previsoka, temveč primerna. Toplota vpliva na delovanje kiplenih glivic. Previsoka ali prenizka toplota ustavi njih delovanje, še višja ali še nižja pa jih zamori.

Vsak kletar naj ima v kleti toplomer, ki naj visi prosto in ne obešen na vlažnem zidu. Toplota v kleti naj se suče med 15 in 20 stopinjami. Znano je, da med vrenjem v sodu nastane višja toplota, in sicer za okoli 10 stopinj. Torej bo v sodu 25 do 30 stopinj toplote. Zadnja številka je že nekoliko previsoka, ker najboljše delujejo glivice pri 25 do 28 stopinjah. (Če govorimo o stopinjah toplote, mislimo vedno na stopinje po Celziju in ne po Reomirju. Na toplomerih so vrhu skale velike črke »C« in »R«. Glejati je treba vedno pod črko »C«).

Ako je v kleti toplota prenizka, moramo v nočnem času na vsak način držati klet zaprto. Enako tudi v deževnem in sploh mrzlem vremenu. Če je čez dan

toplo, lahko vrata odpremo, da bo imela toplota prost dostop v klet. Če pa bi trajalo mrzlo vreme več časa, je treba v kleti kuriti in v tem primeru lahko toplota v kleti tudi prekorači za kakšno stopinjo zgornjo mejo 20 Celzija, ker se v takem primeru vino v sodu le polagoma ugreva. Ako bi ne mogli kljub temu vina oziroma mošta v sodu dovolj ugrejeti, segrejemo nekaj mošta v bakrenem kotlu. Mošta pa ne smemo spraviti v kotlu do vretja, temveč največ do 60 stopinj. Nato tako ugreto mošt izlijemo v sod k ostalemu in dobro premešamo.

Čim pa je vreme toplo in je v kleti naravna toplota previsoka, je treba čez dan držati klet zaprto in jo ohladiti pod večer in v zgodnjih jutranjih urah na ta način, da odpremo vrata in okna na stečaj.

Na toploto v kleti moramo paziti toliko časa, dokler vino vre. Vrelo pa bo najmanj šest tednov, mogoče več. Seveda je vrenje burno le pri začetku, potem je tiho in skoraj neopazno. Vino je povrto takrat, ko ne občutimo nobene sladkobe več. Zato ni merodajno, koliko časa je vrelo, temveč ali ima še sladkobo ali ne. Ko ne občutimo nobene sladkobe več, potem šele lahko vpliva na vino tudi mraz, ki vino prej očisti: beljakovine in druge snovi, ki plavajo v vinu, se uležajo na dno.

Priporočamo, da se med vrenjem vsako vino v sodu od časa do časa premeša, ker s tem zopet vzбудimo k delovanju one glivice, ki so se že vlegle na dno.

S takim ravnanjem se bomo ognili vlačljivemu vinu.

Odgovorni urednik: Tedold Vojmir
Reg. Videmske sodnije št. 47

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

ZA NAŠE gospodinje

Bodimo previdni tudi pri majhnih nezgodah

Otroku ali komurkoli se je zgodila nesreča. Razbil je kozarec in se urezal. V rani pa je ostal kosček stekla. Majhen drobec je, pa vendarle ga je treba odstraniti. Kdor bo pri tem nudil prvo pomoč, mora seveda imeti popolnoma čiste roke, da ne zanese v rano bacilov. S prsti pa naj rano stegne in drobec stekla bo tako prišel na površje. Če bi pri tem tekla kri, tembolje, ker z njo odtečejo vse škodljive bakterije, ki so bile na steklu. Rane ne smemo nikoli izmivati z vodo. Najboljše je, če rano razkužimo z zelo razredčenim jodom, s čistim alkoholom, z arnikovo tinkturo, z etrom ali z zelo razredčenim hipermanganom. Če teh stvari nimamo pri roki, si pomagamo s čistim žganjem. Karbolna raztopina ni primerna za čiščenje ran, ker je zelo jedka in se prav lahko zgodi, da se vname koža okoli rane ali celo rana sama.

Ko rano izmijemo, položimo nanjo sterilno gazo, ki jo imamo v dobro zaprti škatljici, kakor smo jo dobili v lekarni, spravljeno v omarici za zdravila. Lahko se zgodi, da smo jo nevedno porabile in se nismo nabavile druge. V takem primeru odrgajmo kje kos čistega starega platna in ga dobro prelikajmo na obeh straneh z vročim likalnikom. Vročina namreč uniči vse bacile in bakterije, ki se drže na še tako čistem pred-

metu. S tako pripravljeno krpico in ovajem potem rano zavežimo. Če rana močno krvavi, moramo ovoj precej trdo zavezati, da s pritiskom na rano kri ustavimo.

Trne in trske, ki se globoko zarijejo v meso, izvlečemo s pinceto. Tudi v tem primeru rano stegnemo s prsti, da se trn pokaže, šele potem ga primemo in izločimo. Pinceto moramo prej prekuhati v vodi ali držati nekaj minut v plamenu alkohola. Če predmeta nikakor ne moremo doseči, ne brskajmo po rani, ker utegnemo tkivo preveč poškodovati. Pojdimo k zdravniku, ki bo takoj ukrenil vse potrebno.

Večjo, odprto rano, ki je morda tudi precej globoka, mora zdravnik takoj zašiti. Če tega ne stori, se bo zdravljenje precej zavleklo, razen tega bo ostala grda brazgotina.

Koristni nasveti

PREMALO KUHANNA ALI PREMALO SLADKANA MARMELEDA rada plesni. V tem primeru pazljivo odstranimo plesnivo kapico z žličko. Notranjo stran kozarca skrbno očistimo s suho krpo. Na marmelado pa denimo toliko sladkorja, da se napravi zaščitna plast. Marmelado ponovno zavežemo in znova bo izbitna.

SIR OBICAJNO TEŽKO RAZREŽE-

MO v tanke rezine, posebno če je mehak. Če nož, s katerim režemo sir, poprej segrejemo, bomo lahko narezali tanke, lepe rezine.

PRIPRAVNO JE, ČE NA OSTANKE VOLNE pritrđimo listek, na katerega zapišemo težo volne. Tako imamo natančen pregled, kako moremo ostanke uporabiti.

Z NOTRANJO STRANJO POMARANČNE LUPINE prav lepo očistiš usnjene predmete, če z njo močno podrgneš po usnju, nato pa položiš še z mehko volneno krpo.

OSTANKE VOLNE, ki nam je ostala od pletenin, je priporočljivo vselej prati s pletenim izdelkom, da obdrže isti ton, če jih kasneje uporabimo za krpanje ali prepletanje.

RAZBITE STEKLENE DROBCE POBEREMO, če nam pade na tla kozarec in se razbije na tisoč koscev, tedaj vseh drobcov skoraj ne moremo pobrati. So pa nevarni za otroke, ki se plazijo po tleh, lahko pa nam zaidejo tudi v jed, če se nam steklenica razbije na mizi. Ovlažimo kosec vate in z njim zbršimo tla ali mizo. Drobcji se nabirajo na vati. Če ni dovolj en kosec, vzemimo dva.

URA BUDILKA PREGLASNO TIKATAKA. Čeprav je pri hiši, da nas budi, vendar nam lahko postane nadležna s svojim glasnim tikatakanjem, posebno še, če smo nervozni ali se drugače slabo počutimo. Pomagamo si tako, da poveznemo čez njega navaden kozarec za vkuhanje. Na uro vidimo vseeno, slišimo pa jo mnogo manj.

»K nadškofo stopim. Če mi on ne pomaga, naj se me Bog usmili. Vsemu svetu se ne morem upirati.«

»Še bi te pospremil.«

»Ne, ni treba. Bom že sam. Zdaj se lahko vrneš po cesti. Tebi se ni treba skrivati...«

Dala sta si roke. Bepac je hotel nekaj reči, a ga je stiskalo v grlu, da je stežka požrl slino. Okrenil se je in se spustil proti Ažli. Njegova temna postava je kmalu izgnila v mesečini.

Nadškof je sprejel Cedermaca šele pozno popoldne.

Njegov tajnik je sedel na vogalu mize, z desnic se je naslanjal na kup spisov, a z levico si je zdaj za zdaj pogladil rdeči, podolgovati obraz in se ozrl skozi okno, na vrhove smrek, ki so štrleli iz nekega vrta za posloppi. Kaplan, ki je vstopil v zavaljeni obleki, je tajnika le bežno osnil s pogledom, potlej se ni več zmenil zanj. Velika soba, v katero je padala svetloba skozi bele, tenke zavese; na stenah in na pohištvu je lepel občutek sončnega praznika. V pozlačenih okvirih ojnate slike, ki jih je Cedermac pogledal le za hip, nato je uprl pogled v nadškofa. Ta je sedel pred mizo, na mehkem stolu z naslonilom, roke so mu ležale na kolenih kakor na slikah, ki so krasile marsikatere

župnijske izbe. Na pravilnem, ovalnem obrazu sta mu bila enakomerno porazdeljena resnobnost in apostolska miloba.

Dvignil se je; tedaj je Cedermac po mehki preprogi, ki ga je motila, tiho stopil do njega. Trudil se je, da bi mu bil korak trden, vendar ga je rahlo zanašalo v stran. Pozdravil je po predpisih in mu poljubil prstan na roki.

Nadškofo je za trenutek preletel ustnice pastirski nasme in zopet ugasnil. Pomignil je Cedermacu, naj sede. Gospod Martin je bil v zadregi, najrajši bi bil ostal na nogah. Sedečega je zmeraj mučil občutek, da so ga potisnili na kolena, zmanjkovalo mu je odločnosti in moči. Poleg tega ga je motila zvišena mirnost, ki se je izražala na nadškofovem obrazu. Zelen bi si ga bil ostrejšega, bolj človeškega; zavest, da stoji pred nadpastirjem, ki mu je dolžan poslušnost in spoštovanje, ga je vezala, kakor da tiči v nevidnih sponah. Besede, ki jih je bil pripravil, da jih spregovori takoj ob vstopu, so mu ostale v grlu; bilo mu je, kakor da so mu zdrknile v srce in ga težijo kot kamen. Hkrati pa so se mu raztopili vsi dvomi, ki so ga kdaj mučili. Sramoval se je pred samim seboj in si grenko očital. Saj je nemogoče! Saj je nemogoče!

Obsedel je ves ponižen, roke je bil prekrizal v naročju, oči so mu zrlé v dvanim

Nasveti za sajenje sadnih dreves

Če so sadna drevesca, ko jih dobimo, že malo izsušena, je spomladi nujno potrebno, da jih vsaj 12 ur namakamo v vodi ali pa jih vložimo med mokro slamo oziroma moker mah. Jeseni bo to potrebno samo takrat, če sadimo v zgodnji jeseni, ko je bilo drevesce pri izkopavanju v drevesnici še v listju, torej preveč v soku. Močnejše korenine na gladko obrežemo. Če so pa izsušene, jih tudi nekoliko prikrajšamo. Priporočila se tudi, da korenine drevesca pomočimo v zmes iz ilovice in vode. Tako so korenine vedno obdane s prstjo in ostanejo vlažne.

Večina naših sadjarjev sadi še vedno pregosto. Učimo se vendar iz napak, ki jih vidimo po starih sadovnjakih, kjer se drevesa zaradi gošče niso mogla razviti v širino. Vse spodnje veje so se morale posušiti, ker niso imele sonca in ne prostora za razvoj. Če ima takšen sadni gozd pravo lego in dobro zemljo, potem že rodi. Toda pomislimo, da ima sadno drevo v pregostem nasadu samooči vrhu veje, če so pa drevesca sajena dosti narazen in se krošnje dreves ne dotikajo, se prične krošnja razvijati v višini 1 in pol do 2 metra. V gostem nasadu tudi ne moremo temeljito škropiti.

V nekaterih krajih se pojavljajo Sarz Zosejevi kaparji in ko bomo imeli opravka s tem, škodljivcem, bomo morali škropiti z motorno brizgalko. V pregostih nasadih bo to skoraj nemogoče. Če ne škropimo, nam omenjeni kapar že v par letih popolnoma uniči vse napadeno dreveje.

Sadimo torej v razdalji 10 m. Pomisliti moramo tudi, da so drevesca draga in je torej nesmiselno, če po nepotrebem razmetavamo denar in si s tem vsled manjšega pridelka še sami škodujemo.

Jame delamo 1:50 do 2 m široke in 50 vse priveže tik pod krono h kolu. Če kol do 60 cm globoke. V jamo najprej zasadiamo kol in ga zabijemo v zaraščeno zemljo, da bo stal res trdno. Kol mora segati do krone, da varuje drevesce, ki sega samo do polovice ali dve tretjini višine, potem živina pri drganju odlomi drevesce nad tem mestom. Isto se lahko zgodi ob močnem vetru ali ob snegu, če je drevesce še v listju. Pri sajenju privežemo drevesce rahlo, da se z zemljo vred useda. Šele po 1 do 2 tednih ga privežemo trdno. (Nadaljevanje sledi)

Moj Bog, kako je vse to čudno zverženo in zapletano! Blodnjak, iz katerega ni izhoda.

»Tako čudno mi je«, je slednjič spregovoril. »Včasih te niso vpraševali, katera mati te je rodila, kateri jezik govoriš, ampak v katerega Boga veruješ. Zdaj se več ne menijo za Boga. Izuhitali so novih pretvez, le da si grenijo življenje...«

Bepac je molčal. Daljšal je korake in se težko odhrkal, kakor da ga duši v grlu. »Tudi to preide«, se je Cedermac tolažil v svoji tuidosti. »Bog ne plačuje vsako soboto. Tudi maziljenci ne uidejo njegovi sodbi...«

In sta zopet molčala. Veter je zapihal zdaj pa zdaj, se jima lovil v obleko, odnašal glavo korakov. Hodila sta visoko preko bregov, ki so bili še vedno odeti s trepetajočo mesečino, se pogrezala v drage, v katerih je bilo zatišje pred vetrom, se vzpenjala na griče, kakor da stremita pod nebo, pod zvezde in oblake. Zdaj sta hodila po stezi, drugič sta stopila na kolovoz, da sta zopet krenila z njega, kakor hitro je zavil proti dolini, in se na celem lovlju skozi senožeti, med grmovjem na pašnikih in na pustotah. Bepac je dobro vodil, vendar je bila noč varljiva, zdaj pa zdaj sta zašla; morala sta se vracati in iskati prave poti, ki ni vodila do ceste, a vendar proti jugu.

Cedermac je sprva lahko hodil, a pola-

goma se je izmučil, da so mu noge klecale v kolenih. Bepac je bil vajen strmin, hodil je po njih kakor po ravni cesti; vedno pogosteje je moral čakovati brata, ki je stal oprt na palico in si oddihaval.

Poslednjič sta se ustavila na pobočju nad Ažlo. Meseč je stal tik nad njima, podoben je bil okrnjenemu obrazu, ki se je prilepil na kos jasnega neba. Furlanska ravnina je bila zastrta z belo tančico, ki so jo prepletale sence dreves in trt. Pred njima so se belile hiše Cedada, iznad katerih so gluho štrleli zvoniki. Veter je bil ponehal. Odbilo je ure; glasovi bronra so drug za drugim umrli v tišini. Na vznođu še ni bilo znamenja zarje.

Sedla sta na podrti deblo, ki je stalo v bregu. Bepac je kadil, se oziral v dolino in ponujal bratu besedo. Gospod Martin mu je odgovarjal le kratko, grabil ga je spanec; slednjič se je stresnil od hladu, ki mu je obšel potno telo. To ga je predramilo.

»Mrazi te«, je rekel Bepac. »Ali naj zakurim?«

»Čemu? Saj grem dalje«, se je Cedermac dvignil. »Nekoliko sem se spočil. Ti se zdaj vrni! Hvala!« se mu je od ganjenosti potresel glas.

»Kaj pa ti?«

»Nič. Dalje pojdem.«

»Kaj boš v Vidmu?«

AGENCIJA

»ELLO«

GORICA Ul. Mameli, 8 - Telef. 52-65

Zastopnik za Italijo jugoslovanskega obrtništva

Rappresentante per l'Italia dell'artigianato jugoslavo

(Nadaljevanje sledi)